

- **Musa Carullah Bigiyef**, *Kavaid-i Fıkhiyye, İslam Hukukunun Genel İlkeleri*, Ankara Okulu Yayınları, neşre hazırlayanlar Prof. Dr. Ferhat Koca, Dr. Fatih Karataş ve Ahmet Yasin Küçüktiryaki, Ankara 2018, 624 s.

Değerlendiren: Menekşe ÇITAK*

Musa Carullah Bigiyef 1875 yılında bugünkü Rusya Federasyonu'nun Güney Federal Bölgesi'nde bulunan Azak Kalesi yakınlarındaki Novoçerkassk şehrinde doğan bir Tatar Türküdür. Müellif 1881 senesinde başlayan hayatının ilk döneminde İslami ilimlerle ilgili tahsilini tamamlamak amacıyla dünyanın çeşitleri merkezlerine gider. Gittiği bu medreselerde aradığı eğitimi bulamayan Bigiyef 1904 yılında hayal kırıklığıyla memleketine döner. 1930 yılına kadar sürecek olan ömrünün ikinci devresini Rusya'da dini ve siyasi mücadeleye ayırır. Yazar hayatının son dönemini sürgünde bir gurbetçi olarak değişik ülkelerde geçirirken bütün eserlerini Ankara'daki Milli Kütüphane'ye bağışlar ve 1949 yılında Mısır'da Hakk'ın rahmetine kavuşur.

Musa Carullah'ın *Kavaid-i Fıkhiyye'nin* Prof. Dr. Ferhat Koca'nın Dr. Fatih Karataş ve Ahmet Yasin Küçüktiryaki ile eseri yayına hazırlama serüveninden bahsedilen bir önsöz ile başlar; "Musa Carullah Bigiyef Serisi" adı altında ve Prof. Dr. Ferhat Koca editörlüğünde Bigiyef'e ait tüm eserlerin neşredileceği müjdesi verilmektedir. *Kavaid-i Fıkhiyye* bu serinin ilk kitabıdır.

Bunun ardından *Kavaid-i Fıkhiyye* yine Prof. Dr. Ferhat Koca'nın kaleme aldığı bir biyografi kapsamında olan giriş bölümüyle devam etmektedir. Burada Koca "Musa Carullah Bigiyef Hakkında Bir Nice Söz" başlığı altında müellifin hayatını, eserlerini, *Kavaid-i Fıkhiyye'nin* yazılış sebebini, içerik ve üslubunu, hakkında yapılan tartışmaları, Musa Carullah'ın fıkıh usulüyle ilgili görüşlerini, fıkıh usulü tanımını, kabul ettiği şer'î delilleri, neshe yaklaşımını, mezhepler hakkındaki değerlendirmelerini, fıkıhla ilgili görüşlerini, Fıkıh ilminin tanımını, hadd-i irtidat ve İslam'da kölelik meselesi konusundaki farklı görüşlerini anlatır. Giriş bölümünün özeti niteliğinde olan sonuç kısmı ve ayrıntılı bir bibliyografya ile yazısını tamamlar.

Giriş bölümünü *Kavaid-i Fıkhiyye'nin* açıklamalı 201 maddesi takip eder, ek'te ise eserde anlaşılması güç olan kelimelerin Türkçe karşılığını içeren bir sözlük ve *Kavaid-i Fıkhiyye* kitabının orjinal metni yer almaktadır.

* Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi

Hemen her alanda eser yazan Carullah özellikle “Kur’an-ı Kerim’in kıraatı, cem ve tertibi, Mushaflar, huruf-i mukatta’lar, surelerin tertibi, Kur’an’ın tefsiri ve tercümesi olmak üzere ulumü’l-Kur’an ve tefsir ilimlerinin bütün alanlarında; hadis usulü, hadis metinleri, şerhleri ve özellikle ahkam hadisleri olmak üzere hadis ilminde; Hz. İsa’nın nüzülü, Ye’cuc ve Me’cuc meselesi, cehennem azabının ebedi olup olmadığı gibi pek çok itikadi ve kelami konuda; fıkhi kaideler, kitap, sünnet, icma, kıyas, ictihat, taklit, oruç, rü’yet-i hilal, zekat, kadın hakları, müskirat, faiz ve banka işlemleri, hilafet meselesi, miras ve takvim düzenlemeleri gibi fıkıh ve usul-i fıkıh ilimleriyle ilgili konularda; Şia’nın itikadi görüşlerinin tenkidi gibi Mezhepler Tarihiyle ilgili tartışmalarda; Hz. Peygamber’in hayatı gibi siyer ve İslam Tarihi alanlarında, arap dili ve edebiyatı, çeşitli edebi ve felsefi meseleler olmak üzere hemen hemen bütün temel İslam bilimlerinde ve içinde yaşamış olduğu toplumun siyasal hakları, organizasyonları, İslam dünyasının çeşitli düşünsel ve siyasal sorunları gibi pek çok konuda eserler vermiştir” (Ferhat Koca, *Musa Carullah Bigiyef Hakkında Bir Nice Söz*, s. 35-36). Kendisine ait olduğu kesin olarak tespit edilen eserlerinin sayısı 60 civarındadır. Neşrettiği eserler arasında hem geleneği tanıması ve ona bağlılığı açısından İmam Malik’in *Muvatta’sı* ve maslahata verdiği önem bakımından ise Şatibi’nin *Muvafakat’ı* dikkat çekmektedir. Görüşlerini daima baskılardan çekinmeden ifade eden yazar *Komünizmin Elifbası* adlı esere karşılık *İslamiyet’in Elifbası* adlı kitabını yazdığı için 1923’de tutuklanmış ve Leningrad’da üç ay hapis yattıktan sonra üç yıl Moskova’ya sürgüne gönderilmiştir.

Bigiyef’in Türkiye’de yayınlanan bazı eserleri şunlardır: *Hatun, İslam Şariatının Esasları, İlahi Rahmet ve Uluhiyet - Evrensel Kurtuluş, Küçümseme -Büyük Mevzu’larda Küçük Fikirler, Uzun günlerde Oruç, Halk Nazarına Bir Nice Mesele, İslam Nazarında Müskirat ve Meyyit Yakmak Meselesi, Şariat Niçin Rüyeti İtibar Etmiş, el-Lüzumiyyat ve Kitab-us Sünne.*

Carullah *Kavaid-i Fıkhiyye* adlı kitabını, “çeşitli Müslüman aydınların Rusya Müslümanlarının dini ve hukuki ihtiyaçlarının yeterli seviyede karşılanabilmesi için Mahkeme-i Şer’iyye’nin İslam hukuku ilkelerine göre yeniden düzenlenmesi ve bu çerçevede Osmanlılarda Ahmet Cevdet Paşa başkanlığında hazırlanmış olan *Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye* benzeri bir çalışmanın yapılması gerektiğine dair tartışmalar üzerine, 1910 yılında meşhur alim ve müftü Rızaeddin b. Fahreddin’in gözetiminde yazmıştır” (Koca, s. 114-115).

Müellif eserinde Mecelle’nin birinci maddesi hariç ilk yüz maddesini ıslah ederek yani Rusya Müslümanlarının anlayabileceği bir dil ve üsluba çevirerek alır ve daha sonra da bunlara 102 madde ilave ederek toplam 201 fıkhi kaideyi bir araya

getirir ve onları şiirsel bir dille açıklar. Kendine özgü yapısı bulunan fıkıh kurallarını sıkıcı birtakım teknik terimlerle anlatmak yerine yazar Arapça, Farsça, Osmanlıca, Tatarca, çeşitli Doğu ve Batı Türk lehçelerine hâkim olmaktan kaynaklanan zengin kelime hazinesi sayesinde canlı bir üslupla ve çeşitli örneklerle şerh eder.

Musa Carullah *Kavaid-i Fıkhiyye'de* hadd-i irtidad ve kölelik konusu dışında bütün maddeleri en güvenilir fıkıh kaynaklarından derlediğini ifade etmekle birlikte hangi eserlerden istifade ettiğini belirtmez.

Yazarın eserleri ve görüşleri kısa sürede İslam dünyasının çeşitli merkezlerinde yayılır ve hakkında olumlu ve olumsuz birçok tartışma yaşanır. Kitabın aleyhinde olan en önemli eleştiri Osmanlı devletinin şeyhülislamlığından gelir. Bazı eserleriyle birlikte *Kavaid-i Fıkhiyye* de “küfriyatı muhtevi” olduğu gerekçesiyle Meşihat tarafından yasaklanır ve toplanması istenir. Ancak kimse bu yasağa aldırış etmez; hatta esere olan ilgi daha da artar. Sonunda Meşihat yasaklama talebini geri çekmek zorunda kalır. Bu yasaktan ziyade Musa Carullah'ı asıl üzen mesele ise “Hilafet-i İslamiyye merkezinde Meşihat-ı İslamiyye gibi en büyük bir daireden Şeyhülislam Hazretleri imzası ile çıkan bir fermanın, İstanbul pazarlarında kitapçılar nezdinde bile bir paralık değerinin olmaması, talebelerin Meşihat makamına muhalefeti vacip sayarak Şer'i fermanlarını kasten ihlal etmeleridir” (Koca, s. 75). Bigiyef bu itibar kaybının sorumlusu olarak Şeyhülislamlığı suçlar; “devlet ve milleti harap eden büyük-küçük bütün ihanet ve fesatların her birinde şeyhülislamların, kadiaskerlerin ve hocaların önyak olduklarının görüleceğini söyler ve buna da adı geçen kişilerin şehzade katillerine dair verdikleri fetvaları örnek gösterir”. (Musa Carullah, “Teessüf Etmişim Artık Anladım”, *İslam Dünyası*, 13 Şaban 1331/4 Temmuz 1329, Yıl 1, sy. 10, s. 149-153).

Yazar'ın *Kavaid-i Fıkhiyye* adlı eserinde dikkat çeken bazı görüşleri şunlardır:

Öncelikle Carullah bu eserinde içtihat kapısının kapanmadığını savunmaktadır. O içtihadı yalnızca naslardan hüküm çıkarmak olarak anlamaz, aynı zamanda İslam'ın hayat ile olan irtibatını kurmak olarak değerlendirir ve bu sebeple de içtihadı geliştirmeyi tavsiye eder. Bunu yaparken de son derece özgür ve özgün bir şekilde, fakat asla ulemaya saygısını yitirmeden hareket etmektedir; hatta içtihadta bulunmayı ilme ve kadim ulemaya ihanet olarak değil sadakat olarak algıladığını şu sözlerle ifade etmiştir: “Fakihlerin hemesi senin sözün hilafına icma itmişler! gibi tehdidat beni o davadan men' idemez. Bilürüm bir mesele-i ilmiyyede muhalif ya muvafık söz söylemek fukaha-i kiramin şe'nlerine, hürmetlerine teaddi olmaz, belki o büyüklere iktida olur. Büyüklere iktida, kuvve-i fikriyyeyi muattal bırakub

cümd halinde kalmak değil, mesail-i ilmiyyede o büyükler gibi hareket idüb hakikat-i taleb itmektir” (Musa Carullah, *Kavaid-i Fıkhiyye*, s. 184-185).

Yazar Allah'ın rahmetinin umumi olduğu görüşünü - yani Allah'ın mutlak rahmetinin din ayırımı yapılmaksızın bütün insanları kapsayacağı fikrini - savunduğu için çeşitli muhafazakar çevrelerin büyük tepkisini çekmiştir ve çalıştığı medreseden ve yaşadığı Orenburg şehrinden ayrılmak zorunda kalmıştır.

Muhammed Abduh gibi hocalardan ders alsa da tüm dünyadaki İslam medreselerinin eğitimini yetersiz ve kalitesiz bulan Carullah, öğrencilerin tahsil hayatını asli kaynakları öğrenmek yerine haşiyelerle ömür tükettiğinden ve bu süreçte ahlaklarının bozulduğundan yakınır.

Müellif Kur'an konusunda zayıf rivayetleri reddetmekle birlikte neshi de kabul etmez. Musa Carullah bu eserinde 14. Kaide olarak zikrettiği “Kanunun hükmi, Şari'in nassı hilafında, kaza nafiz, ictihad sahih olmaz” kuralını açıklarken, kanun koyucu tarafından vazedilen kanun yürürlükte bulunduğu sürece hakim o kanunun aksine herhangi bir hüküm veremeyeceğini, aynı şekilde bir nassın Şari'den geldiği kati olarak bilindiği zaman müctehidin onun aksine içtihat etmesinin doğru olmayacağını belirtir” (Carullah, s. 17). Bu bağlamda kılıç ayetinin (9:5) savaşan kişilerle savaşı emretmek için nazil olduğunu, yoksa kılıç kuvvetiyle İslamiyet'i kabul ettirmek anlamına gelmediğini vurgular yani bu ayetle din hürriyetinin nesh edildiğine karşı çıkar.

“Musa Carullah'a göre insan olmak sıfatıyla kadın ile erkek birbirine eşittir ve bu sebeple de hukuk açısından söz konusu iki cins arasında tam bir eşitlik vardır. Kadının insan hayatının başlangıcı ve kaynağı olduğunu, bütün insanlığın hayatının onların rahimlerinde başlayıp kucaklarında devam ettiğini, bir toplumda kadın sefil ise o toplumun da rezil olacağını söyleyen Musa Carullah, kadının şeref ve namusunun onu perde arkasına sokarak değil, ancak tahsil ve terbiye ile korunabileceğini; örtünmenin “avret perdesi” olarak değil, bilakis “hürmet hicabı, şeref ridası ve ismet şiarı” olmak sıfatıyla farz kılındığını, şayet iffeti koruma konusunda mutlaka bir tedbir almak gerekiyorsa erkeklerin gözlerine nikap, kalplerine edep ve dillerine ceza vermek gerekeceğini savunmaktadır” (Musa Carullah, *Hatun* (nşr. Mehmet Görmez), Ankara 1999, Kitabiyat Yayınları, s. 33-55).

Mezhepler hakkında değerlendirmelerde bulunurken Bigiyef özellikle mensubu bulunduğu Hanefi mezhebini eleştirir; örneğin mefkudun doğumundan itibaren doksan veya yüz yirmi sene sonra öldüğüne hükmederek geriye bıraktığı eşi ve malı konusunda yaşanan sıkıntılara değinir, şahitlerin şahadeti üzerine kurulan bir

hükümün şahitlerin şahadetten vazgeçmeleri halinde bozulamayacağına dair kabul-leri reddetmektedir, Hanefilerin dünyayı daru'l-İslam ve daru'l harbe ayırmalarını yanlış bulur, bir suçun dünyanın her neresinde işlenirse işlensin zati itibariyle suç olduğunu kabul etmekle birlikte, İslam'ın umumiliğinin sadece fetva konusunda olacağını ifade eder, kaza ve yürütme alanını kapsamayacağını belirtir. Onun itiraz ettiği bir diğer konu da Hanefilerin ikrah anlayışıdır. Carullah ikrahla söylenmiş sözlerin hükümsüz olduğunu savunmaktadır. Müellif Hanefilerin sefihi kanuni kısıt (hacr) altına almayarak onun sözlü tasarruflarını geçerli kabul etmesini olumlu karşılar; “zira malı muhafaza itmek maslahatıyla insanın en büyük meziyyesi olan ehliyeti, hürriyeti ref' itmek ufak zararı def' itmek için büyük zararı iltizam babından olur” (Carullah, s. 100).

Kavaid-i Fikhiyye adlı eserde en çok dikkat çeken husus Carullah'ın maslahat konusuna - yani insan haklarına - verdiği önemdir. Ona göre maslahat fıkıh kurallarının kalbidir, bundan dolayı tüm fıkıh kaidelerini insanların maslahatı ekseninde oluşturmuş ve birçok maddeyi özellikle bu konuya tahsis etmiştir. Örneğin 18. madde “Hükümde bir kadar darlık zahir olur ise, yolu var iken, tevsi kılınır”, 38. madde “Zamanın ihtilafıyla hükümler muhtelif olabilir”, 174. madde “Şeriatın her bir hükmi insanların maslahatı içündür”, 175. madde “Şer'in mizanı maslahattır”, 176. madde “Her amel maslahatıyla muteber olur”, 181. madde “Hudud, bir maslahat-ı raciha ile, hem de caniden bir büyük hasene sudurı sebebiyle af kılınabilir”. 193. madde “Şeriat-ı İslamiyye insanların ya zaruri ya haci ya tekmili maksatlarını riaye esasına tesis kılınmıştır”, 198. madde “Aslın hükmi maslahat-ı umumiyeye mülahasasıyla ref' kılınabilir”. 200. madde “İnsanların salahına hizmet ider her bir şey meşrudur”.

Bu çerçevede geleneksel yaklaşıma muhalif olarak Carullah'ın kabul ettiği en önemli iki görüşü hadd-i irtidat ve kölelik meselesindedir. Bigiyef hadd-i irtidatı insanın doğal haklarından biri olan din hürriyetine aykırı bularak fakihlerin icmasına karşı çıkar. Bu konuda yapılan baskılara boyun eğmeyişiinin sebebini Bigiyef şöyle açıklar: “Fukaha-i kiramın icmalarına bizim reyimiz muhalif ise de Kur'an-ı Kerim'in müteaddid ayetleriyle müeyyedir” (Koca, s. 84). Müellif Kur'an-ı Kerim'de bu ceza ile ilgili hiçbir ayet bulunmadığını, tam aksine irtidat meselesinin Kur'an'da birkaç defa zikredildiği halde (2:217; 5:54) ölüm cezasına değinilmediğini, sünnetle sabit olan bu cezanın yanlış anlaşıldığını vurgular. Carullah Rasulullah'ın suçlulara dinden döndükleri için değil, anarşi ve terör yaymaya çalıştıkları için bu cezayı ön gördüğünü savunur. Yazara göre sünnette geçen hadd-i irtidatın ikinci bir açıklaması ise insanları nifak ve İslam'ın güç ve kuvvetinden korkarak veya ka-

rarsız bir şekilde İslam'ı kabul etmelerinden sakındırmaktır. Zaten kılıç korkusu ile imanın meydana gelmesi mümkün değildir, tam aksine Müslümanlar arasında böyle münafıkların bulunması İslam ümmeti için büyük bir zarar teşkil etmektedir. Carullah bu meselede görüşünün Şeyhülislamlık ile bağdaştığına değinir: "...fikrim meşihatın altı asır devam kılagelmiş ameline harfiyen mutabıktır, zira devletlerine, vatanlarına en güzel hizmetler kilub, emanet, sadakat, istikamet yollarında ömür itmiş eminleri katl itdirmek misalleri Devlet-i Osmaniyeye tarihinde binlerce, yüz binlerce bulunur ise de vatanlarına da, devletlerine de hiyanet kilub, İslamiyyet'i de şeriatı de tahkir kılagelmiş mürtedlerin velev birini olsun katl itdirmek himmetleri Meşihat-ı İslamiyye tarihinde yokdur. Ben hadd-i irtidadı inkar iderim. Lakin mukaddes dini tahkir ider yahut mukaddes vatana hiyanet ider heriflere, Meşihat gibi, merhamet itmek taraftarı değilim" (Musa Carullah, "Teessüf Etmiştim Artık Anladım", *İslam Dünyası*, 13 Şaban 1331/4 Temmuz 1329, Yıl 1, sy. 10, s. 153-155).

"Musa Carullah bir taraftan İslam dininin dinamik hüviyetine ve hamleci karakterine dikkat çekerken, diğer taraftan da Hz. Muhammed'in en son peygamber olarak gönderilmesi ve onunla nübüvvetin sonra ermesinin insan aklının rüşte erdiği, velayet, ehliyet ve ihtiyar yetkisini kazandığı anlamına geldiğini, böylece de artık insan aklının çeşitli vasi ve velilerin himayesinden azat kalabileceğini ifade eder" (Koca, s. 31).

Müellif köleliği İslam'ın temel amaçlarından olan kişi hürriyetine tamamen aykırı bulmaktadır. Ona göre kölelik kurumu şeriat mücade ettiği için oluşmamıştır; köleliğin insanlık tarihinin başından beri - cahiliye döneminde de - insanların bir-biri üzerine üstün olma arzusundan kaynaklandığını belirterek Müslümanlara şu soruları sorar: "İnsanları taşlara, ağaçlara ve putlara tapmaktan kurtaran, akıllarını kahinler, din adamları ve rahipler elinde esir olmaktan halas eden, kalplerini zayıf inançlardan temizleyen İslam dini, gariban köleleri kendileri gibi olan insanların ellerinde mülk olmaktan ve zulüm görmekten kurtarabildi mi? Alemlere rahmet olmak sıfatıyla gönderilen Resul-i Ekrem'in risaleti, kendileri gibi insanların elinde zulüm gören kölelere bir kadar rahmet olabildi mi? Carullah, mezhepleri tedvin edilmiş fakihlerin ictihatları esas alındığı zaman bu sorulara "hayır" cevabı vermek gerekeceğini, ancak Kur'an-ı Kerim'in nasları, Hz. Peygamber'in sünnetleri rehber alınırca, "İslamiyet köleliği kaldırmıştır" demenin mümkün hatta vacip olacağını söyler" (Koca, s. 107). Bigiyef insanları avlamak veya düşmanları kaçırmak yoluyla hürlerin köle edilemeyeceği konusunda ulema arasında ittifak olduğunu belirtir. Fukahanın yalnız meşru bir savaş esnasında esirleri köleleştirmeyi caiz gördüklerini söyler; bu hususun ise İslam hukukunda mevcut olmadığını dillendirerek o,

kölelik kurumunun tamamının caiz olmadığını savunur. Kur'an'da bunun cevazına dair hiçbir hükmün bulunmadığını, Rasulullah'ın sünnetinde ise esir alınan her bir ferdin serbest bırakıldığını ifade eder. Örnek olarak ise Bedir savaşında fidye karşılığında serbest bırakılan esirleri, ayrıca Hayber, Beni'l-Mustalik gazası, Mekke'nin fethi, Hevazin ve Evtas muharebelerinde elde edilen esirlerin karşılıksız serbest bırakıldığına vurgu yapar. Özellikle cariyelik kurumunu çok sert bir dille eleştirir: "Atasız-anasız kalmış biçare yetim kızlar, vaktin şeyhülislamı fetvasıyla beş-on kurşa satun alınub İstanbul'da harem dairelerine cariyeye sıfatıyla doldurulmuş idiler. Her sene mübarek gicelerde zat-ı şahane saraylarına Çerkes ya Gürcü huriyeleri Valide Sultan ya sadrazam tarafından hediye-i şahane olmak üzere padişah hazretlerine takdim kılınmak, sadrazamların, paşaların konaklarında dilber cariyeler, güzel köleler tutmak, Meşihat'ın fetvasıyla olmasa bile müsaadesiyle, rızasıyla, büyüklük adeti olub makbul hem mesnun bir hal olmuştur. ... şu meseleler bütün şeyhülislamın fetvalarına göre caiz ve makbul ise de, benim 'indi mesele-i ictihadiye' me göre kat'i suretde haramdır" (Musa Carullah, "Teessüf Etmiştim Artık Anladım", *İslam Dünyası*, 13 Saban 1331/4 Temmuz 1329, Yıl 1, sy. 10, s. 153-155).

Kavaid-i Fıkhiyye'nin bu kısa özetinden sonra bahse konu olan hukuk kurallarına hâkim olmanın önemini Carullah'ın şu sözleri en güzel bir şekilde ifade etmektedir: "Hukuki kaide ve kurallar (külliyyat-ı fıkhiyye) fıkıh ilminin "ruhu"dur. Dolayısıyla, söz konusu genel ilkeleri bilen kimse, "ahkam-ı fıkhiyyeyi tamamıyla ihata ider, şeriat-ı İslamiyye felsefesine kema yenbaği (gerektiği gibi) vakıf olur, usul-i fıkıh kitaplarında şanı o kadar ta'zim kılınmış 'ictihad' meleke-i nuraniyyesinden büyük nasibi haiz olur, mahkemelerde hükm ider iken yahut minber-i ilimde fetva virür iken basiretli olur, cüzziyatın ahkamı biri diğerine mütenakız (çatışır) olur iken hayrette kalmaz, ilm-i fıkıhı güzel surette tahsil itmek için heme (bütün) ömrini feda itmeye muztar olmaz, hükm-i şeriatı hareçsiz (zorluk olmaksızın) gen (geniş) gönül ile kabul ider, şeriatın hayat-ı insaniyyede ehemmiyeti nedir anlar. Bir harfle tabir ider isek, insan dürüst manasıyla 'fakih' olur" (Carullah, s. 5-6).

Bundan dolayı Prof. Dr. Ferhat Koca'nın İslam hukukuyla ilgili yüksek lisans veya doktora programlarına "İslam Hukukunun Genel İlkeleri" adıyla dersler konmasını ve bu derslerde Musa Carullah'ın *Kavaid-i Fıkhiyye* adlı kitabının örnek ders kitabı olarak okutulması tavsiyesine katıldığımızı belirtmek isteriz.